

ELŻBIETA KRUK
Uniwersytet Jagielloński

UDZIAŁ PROKURATORA W POCHÓWKU ZWŁOK
I SZCZĄTKÓW LUDZKICH.
WYBRANE ZAGADNIENIA PRAWNE

Obowiązująca w polskim porządku prawnym Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych reguluje od ponad pół wieku kwestie dotyczące pochówku zwłok i szczątków ludzkich oraz zakładania i prowadzenia cmentarzy¹. Jest jedną ze starszych ustaw, do której wprowadzono nieliczne zmiany, włączając w jej tekst nowe zagadnienia i dostosowując tym samym ustawę do obowiązującego prawodawstwa².

Powyższa ustawa jest niezbędna do prawidłowego funkcjonowania urzędów stanu cywilnego, parafii, zarządów cmentarzy komunalnych, zakładów pogrzebowych, miejskich oraz gminnych ośrodków pomocy społecznej, domów pomocy społecznej, a także

---

¹ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. 1959 nr 11 poz. 62 z późn. zm.; tekst jednolity Dz. U. 2015 nr o poz. 2126).

² Zob. m.in. Ustawa o zmianie ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 144 poz. 853 z późn. zm.); uregulowano kwestie pochówku dzieci martwo urodzonych.

pomaga wszystkim ludziom, którzy są uprawnieni do pochówku bliskich zmarłych.

Sytuacja się komplikuje, gdy zgon człowieka nie jest naturalną śmiercią w wyniku starości czy postępu choroby, lecz następuje wskutek wypadku komunikacyjnego, samobójstwa czy też popełnienia przestępstwa. W takich sytuacjach udział prokuratora jest niezbędny do prawidłowego przeprowadzenia czynności mających na celu wyjaśnienie okoliczności zdarzenia. Przebieg postępowania w takich przypadkach musi być przeprowadzony rzetelnie, zgodnie z istniejącymi przepisami prawnymi. Trzeba też pamiętać, że bliscy zmarłego w tak tragicznych okolicznościach chcą godnie go pochować.

1. Działalność prokuratora

Zgodnie z art. 2 Ustawy z dnia 28 stycznia 2016 roku Prawo o prokuraturze prokuratura stoi na straży praworządności oraz działa w zakresie ścigania przestępstw³. W postępowaniu karnym organem procesowym jest prokurator, a nie prokuratura, ponieważ ona jest tylko instytucją, która skupia prokuratorów. Ustrój prokuratury jest oparty na zasadzie hierarchicznego podporządkowania, niezależności prokuratorów, a także jednolitości i niepodzielności prokuratury⁴. To właśnie zasada hierarchicznego podporządkowania pozostawała nieraz w kolizji z własnym zdaniem prokuratora, wedle której to prokurator ma obowiązek wykonywania poleceń

---

³ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (Dz. U. 2016 nr o poz. 177).

⁴ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 165;

i wytycznych skierowanych do niego przez przełożonego. Aby złagodzić ten „konflikt”, prokuratorowi przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach został przyznany atrybut niezależności⁵. Niezależność ta przejawia się w tym, że prokurator prowadząc czynności wskazane w przepisach prawa, decyzje z nimi związane podejmuje samodzielnie, bez żadnych nacisków czy to ze strony przełożonych, czy też z zewnątrz. Jest nadal związany hierarchią i musi uwzględniać wytyczne i polecenia przełożonych, ale w zakresie podejmowanych czynności procesowych działa sam⁶.

Kodeks postępowania karnego pozwala prokuratorowi na występowanie w kilku rolach, a mianowicie jako rzecznika praworządności, oskarżyciela publicznego lub podmiotu prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze⁷. Katalog czynności, jakimi dysponuje prokurator, jest bardzo szeroki, ponieważ musi on mieć „narzędzia” do tego, by zagwarantować wypełnienie przez siebie głównego zadania prokuratury, tj. strzeżenia praworządności. W związku z powyższym do zakresu działalności prokuratora należy również, w ściśle określonych sytuacjach, decyzja o pochówku osoby zmarłej.

W rozdziale 23 Kodeksu postępowania karnego, który jest częścią działu V, zatytułowanego „Dowody”, umieszczono przepisy dotyczące oględzin, w tym oględzin zwłok oraz ich otwarcia, jak również uprawnień prokuratora w tym zakresie⁸.

---

⁵ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, (Dz.U. 2016 nr 0 poz. 177) Art. 7. § 1. *Prokurator przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach jest niezależny, z zastrzeżeniem § 2–6 oraz art. 8 i art. 9;*

⁶ R. Olszewski, *Role prokuratora w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 1, s. 44.

⁷ *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017, s. 286.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 2016 poz. 1749).

2. Definicja śmierci człowieka, zwłok i szczątków ludzkich w przepisach prawnych

Rozpoczynając omawianie zagadnień dotyczących udziału prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich, należy wyjaśnić podstawowe pojęcia, bez których przybliżenie tych czynności nie byłoby pełne, tj. powszechnie przyjętą definicję śmierci człowieka oraz pojęcie zwłok i szczątków ludzkich.

W obowiązującym w Polsce systemie prawnym definicja śmierci człowieka zawarta jest w Ustawie z dnia 1 lipca 2005 roku o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. Art. 9 ust. 1 tejże ustawy brzmi: „Pobranie komórek, tkanek lub narządów do przeszczepienia jest dopuszczalne po stwierdzeniu trwałego nieodwracalnego ustania czynności mózgu (śmierci mózgu)”. Art. 9a ust. 1 zawiera następującą treść: „Pobranie komórek, tkanek lub narządów do przeszczepienia jest dopuszczalne po stwierdzeniu zgonu wskutek nieodwracalnego zatrzymania krążenia”⁹. W tych dwóch przypadkach, wskazanych w ustawie, po przeprowadzeniu szczególnych badań takiego stanu, można stwierdzić, że u człowieka nastąpił zgon. W medycynie wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje śmierci:

- śmierć naturalna, która jest następstwem procesu starzenia (występuje rzadko),
- śmierć będąca wynikiem choroby, powolna (po długotrwałej chorobie) bądź nagła (niespodziewana, poprzedzona chorobą uznaną powszechnie za niegroźną dla życia),
- śmierć gwałtowna na skutek doznanego urazu spowodowanego działaniem czynników zewnętrznych (każdy taki zgon

---

⁹ Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz. U. 2015 poz. 793).

Udział prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich...

powinien być przypisany do jednej z trzech grup: jako wynik przestępstwa, nieszczęśliwy wypadek bądź samobójstwo¹⁰.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 roku w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi w § 2 definiuje zwłoki ludzkie jako ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, bez względu na czas trwania ciąży. Rozporządzenie nakazuje odpowiednio stosować przepisy dotyczące postępowania ze zwłokami do szczątków ludzkich będącymi popiołami powstałymi w wyniku kremacji, pozostałościami zwłok wydobytych przy kopaniu grobu lub innych zdarzeniach, jak też do części ciała ludzkiego, odłączonych od całości¹¹.

3. Oględziny zwłok i szczątków ludzkich oraz ich techniczna organizacja

Jak wynika z art. 209 § 1 k.p.k., jeżeli istnieje podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci, przeprowadza się oględziny i otwarcie zwłok¹².

Kodeks postępowania karnego nie zawiera w sobie definicji oględzin, a tylko określa sposoby ich przeprowadzania i dokumentowania. Należy zatem stwierdzić, że z punktu widzenia postępowania karnego:

---

¹⁰ K. Witkowska, *Procesowe, kryminalistyczne i sądowo-lekarskie aspekty oględzin zwłok*, „Prokuratura i Prawo” (2012) nr 6, s. 153.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi. (Dz. U. Nr 153, poz. 1783 z późn. zm.).

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 2016 poz. 1749).

ogłędziny stanowią zmysłowe zapoznanie się przez organ procesowy z miejscem, ciałem osoby lub rzeczą celem ujawnienia ich cech charakterystycznych (środków dowodowych) istotnych dla rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu lub ujawnienia źródła dowodu (rzeczy, której cechy charakterystyczne są przedmiotem tej czynności)¹³.

Ogłędziny dostarczają ważnych informacji o popełnionym przestępstwie i jego sprawcy. Dzięki odpowiednim metodom kryminalistycznym ujawnione zostają ślady i dowody działania przestępnego i to one są podstawą w dowodzeniu winy przez organ procesowy. Ustawodawca wyodrębnił ogłędziny zwłok w osobnym przepisie, a to oznacza, że są one szczególnym rodzajem ogłędzin ze względu na przedmiot badania. Określił również czynności, jakie mają być w związku z ich przeprowadzeniem dopełnione, i wskazał organy procesowe odpowiedzialne za prawidłowe wykonanie ogłędzin. Świadczy to o dużym znaczeniu tej czynności dla wyniku procesu karnego, którego materią jest czyn powodujący śmierć człowieka¹⁴.

Ogłędzin zwłok, inaczej inspekcji, dokonuje się na miejscu ujawnienia zwłok. Ogłędziny polegają na bardzo dokładnym i rzetelnym obejrzeniu ciała osoby nieżyjącej, tak aby można było zebrać informacje na temat ogólnej właściwości ciała, jak i poszczególnych obrażeń czy znamion śmierci¹⁵.

Czynność procesowa, jaką są ogłędziny zwłok, może być dokonana po wszczęciu dochodzenia lub śledztwa, w postępowaniu sądowym oraz w oparciu o art. 308 § 1 k.p.k., tj. w ramach czynności w niezbędnym zakresie, natomiast zgodnie

---

¹³ K. Witkowska, *Ogłędziny. Aspekty procesowe i kryminalistyczne*, Warszawa 2013, s. 36–37.

¹⁴ K. Witkowska, *Ogłędziny...*, dz. cyt., s. 38.

¹⁵ K. Witkowska, *Procesowe, kryminalistyczne ...*, art. cyt., s. 158.

z art. 307 § 2 k.p.k są niedozwolone w postępowaniu sprawdzającym¹⁶.

Zasadą jest, że w postępowaniu przygotowawczym oględzin zwłok dokonuje prokurator wraz z biegłym lekarzem, najlepiej z lekarzem medycyny sądowej, natomiast w postępowaniu sądowym – sąd. Może się również zdarzyć, że oględzin zwłok dokonuje policja, jest tak jednak tylko w przypadkach niecierpiących zwłoki, gdy nawet najmniejsza strata czasu mogłaby doprowadzić do utraty śladów bądź dowodów. W takiej sytuacji policjanci mają obowiązek niezwłocznego powiadomienia właściwego prokuratora o tym fakcie¹⁷.

Przeprowadzenie oględzin, jak i otwarcie zwłok nie jest zależne od oceny prokuratora co do umyślności czy nieumyślności spowodowania zgonu. Wystarczającą przesłanką do zarządzenia oględzin i otwarcia zwłok jest podejrzenie, że śmierć nastąpiła na skutek przestępstwa. Do podjęcia tych czynności dostateczne jest istnienie takich okoliczności, które mogłyby wskazywać na udział osób trzecich w śmierci określonej osoby¹⁸.

Do przestępnego spowodowania śmierci osoby można doprowadzić na różne sposoby. Zalicza się do nich między innymi otrucie, poronienie dziecka czy uraz zewnętrzny. Potrzeba wykonania oględzin zachodzi wtedy, gdy istnieją podejrzenia, że zgon nie nastąpił z przyczyn naturalnych. Nigdy nie ma pewności co do okoliczności, w jakich nastąpił zgon. W literaturze podkreśla się przypadki, w których oględziny powinny być obligatoryjne,

---

¹⁶ K. Witkowska, *Procesowe, kryminalistyczne ...*, dz. cyt., s. 158

¹⁷ M. Całkiewicz, *Oględziny zwłok i miejsca ich znalezienia*, Warszawa 2010, s. 13.

¹⁸ J. Grajewski, Art. 209, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I i II <https://sip.lex.pl/#/komentarz/587285122/82562> (27.03.2017).

np. w sytuacji popełnienia błędu lekarskiego bądź śmierci człowieka leczonego przez osobę do tego nieuprawnioną, jak również w przypadku ujawnienia zwłok osoby o nieznanym tożsamości (szczególnie noworodka) w budzących wątpliwość okolicznościach¹⁹.

Aby czynność oględzin zwłok została dokonana prawidłowo, konieczna jest współpraca policji i prokuratury. W sytuacji, gdy policja otrzymuje zawiadomienie o znalezieniu zwłok osoby, ważne jest, by na miejscu zdarzenia właściwe służby zjawiły się w możliwie najkrótszym czasie.

Policjant dyżurny po otrzymaniu od zgłaszającego informacji na temat miejsca ujawnienia zwłok wysyła patrol interwencyjny, który stacjonuje najbliżej zdarzenia. Po dotarciu na miejsce funkcjonariusze policji dokonują zabezpieczenia technicznego oraz podejmują czynności mające na celu ustalenie pierwszych informacji na temat zdarzenia. Jeżeli do momentu ich przyjazdu nie został wezwany lekarz w celu stwierdzenia zgonu to tę czynność również podejmuje policja. To lekarz jest uprawniony do wystawienia karty informacyjnej, w której powinien określić prawdopodobną przyczynę zgonu. W praktyce jednak dokonuje zwykle krótkiej adnotacji, np. „Zgon przed przyjazdem pogotowia” lub „Stwierdzam zgon”. Bardzo mało jest przypadków, w których lekarz wezwany na miejsce zdarzenia stwierdza, że osoba zmarła z przyczyn naturalnych, niebędących wynikiem przestępstwa. Chodzi o to, aby uniknąć ryzyka błędu, bo na podstawie niepewnych znamion zgonu, takich jak brak tętna, oziębienie ciała czy niereagowanie źrenic na światło można wysunąć zbyt pochopne wnioski²⁰.

---

¹⁹ S. Majewska, *Udział prokuratora w oględzinach zwłok*, „Prokuratura i Prawo” (2013) nr 10, s. 168.

²⁰ M. Całkiewicz, *Oględziny zwłok...*, dz. cyt., s. 17–18.

Udział prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich...

W § 52 ust. 1 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury zawarto zapis, który brzmi następująco: „Na miejscu zdarzenia, którego skutkiem jest śmierć człowieka, a także innych, wskazanych przez kierownika jednostki, czynności procesowe wykonują osobiście prokuratorzy lub kierują ich przebiegiem”²¹. Istnieje zatem potrzeba, aby to zadanie było realizowane przez prokuratorów całą dobę. Dlatego też prokurator przełożony zarządza dyżury prokuratorów, którzy pełnią je po godzinach swojego urzędowania, a także w dni wolne od pracy, z zastrzeżeniem, że dyżur nie musi odbywać się w jednostce prokuratury²².

W związku z powyższym, gdy dokonano technicznego zabezpieczenia miejsca znalezienia zwłok przez policję, funkcjonariusz policji zawiadamia o tym prokuratora dyżurującego na obszarze właściwości miejscowej odpowiedniej dla miejsca zdarzenia, udzielając mu jednocześnie informacji na temat wstępnych ustaleń poczynionych w sprawie. Po wysłuchaniu relacji o zebranych przez policję danych prokurator powinien ocenić, czy może zachodzić przesłanka przestępnego spowodowania śmierci, a tym samym, czy powinien udać się na miejsce znalezienia zwłok. W praktyce najczęściej prokurator zadaje pytania o to, co zostało napisane przez lekarza w karcie informacyjnej, czy znana jest tożsamość denata, czy uwidoczniono na jego ciele obrażenia, a jeśli tak, to jak one wyglądają, kto zawiadomił po-

---

²¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. poz. 508 z późn. zm.).

²² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. poz. 508 z późn. zm.).

licję lub pogotowie o odnalezieniu zwłok oraz gdzie zwłoki się znajdują²³.

Kwestia koniecznej obecności prokuratora podczas czynności prowadzonych na miejscu znalezienia zwłok niejednokrotnie wzbudza kontrowersje. Są sytuacje, które ewidentnie wskazują na jego obligatoryjną obecność, przykładowo, gdy na miejscu znalezienia zwłok ujawnione zostały ślady krwi, ciała denata doznało znacznych obrażeń lub gdy znaleziono przedmioty, które mogą okazać się narzędziem zbrodni. Niewątpliwie udział prokuratora w oględzinach miejsca odnalezienia zwłok jest konieczny, gdy wstępne informacje zebrane przez policję wskazują na popełnienie przestępstwa lub gdy zwłoki ujawniono w toku już prowadzonego postępowania²⁴.

W większości przypadków znalezienia zwłok nie jest konieczny przyjazd prokuratora, ponieważ przeważnie są to zgony osób w podeszłym wieku bądź osób schorowanych i nic nie wskazuje na działanie osób trzecich. W związku z tym decyzja o wezwaniu na miejsce zdarzenia załogi dochodzeniowo-śledczej powinna być uprzednio potwierdzona dokładną lustracją otoczenia miejsca, w którym znajdują się zwłoki, a także w miarę możliwości funkcjonariusze policji winni przeprowadzić wywiad z rodziną bądź sąsiadami denata. Dlatego wstępne zebranie informacji przez policję, która pierwsza przyjeżdża na miejsce znalezienia zwłok, jest bardzo istotne i tak naprawdę decyduje o tym, jaka będzie decyzja prokuratora odnośnie do jego pojawienia się na miejscu

---

²³ M. Calkiewicz, *Oględziny zwłok...*, dz. cyt., s. 18.

²⁴ M. Gabriel-Węglowski, § 112, w: *Regulamin prokuratury. Komentarz do § 96–220 i § 245–260 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*, <https://sip.lex.pl/#/komentarz/587337592/135032> (27.03.2017).

Udział prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich...

zdarzenia. Zanim sam prokurator poweźmie decyzję dotyczącą swojego udziału i całej ekipy dochodzeniowo-śledczej w oględzinach ujawnionych zwłok, może się skonsultować (oprócz funkcjonariuszy policji będących na miejscu) także z oficerem dyżurnym policji bądź swoim prokuratorem przełożonym. Czasami mogą pojawić się wątpliwości, ponieważ nie da się ustalić konkretnych zdarzeń i wyznaczyć sztywnej granicy, kiedy prokurator powinien bezwzględnie dokonać oględzin, a kiedy może od nich odstąpić. Niemniej jednak można podać kilka sytuacji, w których jest wskazane zweryfikowanie przez ekipę dochodzeniowo-śledczą okoliczności zgonu, pomimo iż nie ma wyraźnych cech przestępnego spowodowania śmierci. Należą do nich:

- śmierć osób stosunkowo młodych (do 50. roku życia)
- brak danych na temat stanu zdrowia zmarłego
- wiedza o podejrzanych zdarzeniach lub osobach, które pojawiły się w czasie poprzedzającym zgon
- znalezienie osoby zmarłej w miejscu odludnym, mało ruchliwym
- budzące podejrzenia zachowania osób z najbliższego otoczenia zmarłego
- gdy – w przypadku znalezienia zwłok w domu czy mieszkaniu – w pomieszczeniach panuje albo nadmierny ład i porządek, albo duży nieporządek²⁵.

Duże znaczenie dla podjęcia decyzji, czy należy odstąpić od wykonania oględzin, ma niewątpliwie praktyka zawodowa prokuratora i jego staż pracy. Dla prokuratora, który dopiero zaczął swoją drogę zawodową, będzie to decyzja o wiele trudniejsza aniżeli dla

---

²⁵ M. Gabriel-Węglowski, § 112, w: *Regulamin prokuratury...*, dz. cyt., <https://sip.lex.pl/#/komentarz/587337592/135032> (27.03.2017).

prokuratora mającego za sobą wieloletnie doświadczenie działania w takich trudnych sytuacjach.

Mając powyższe na uwadze, z punktu widzenia prokuratora istnieją dwie ścieżki postępowania. Pierwsza z nich to ogłoszenie decyzji, że jego obecność na miejscu ujawnienia zwłok nie jest konieczna. Przekazuje ją oficerowi dyżurnemu policji, który spisuje na tę okoliczność notatkę, zapisując w niej godzinę i sposób, w jaki prokurator skontaktował się z nim, a następnie dołącza notatkę do akt sprawy. Kiedy decyzja prokuratora jest inna, wnioskując, że przyczyną zgonu mogło być przestępstwo i uznaje, że konieczna jest jego obecność, zostają uruchomione kolejne procedury obowiązujące przy zdarzeniach tego rodzaju²⁶.

W zależności od regionu Polski są różne zdania na temat środka transportu, którym prokurator powinien dojechać na miejsce znalezienia zwłok. Niektóre jednostki prokuratury kładą duży nacisk na to, żeby prokurator wyruszał na miejsce zdarzenia samochodem służbowym (dotyczy to jednostek, które posiadają takie pojazdy), przy czym godzą się również na to, by w razie potrzeby ekipa policyjna mogła dowieźć prokuratora na miejsce planowanych oględzin. Tak też jest w teorii, natomiast rzeczywistość czasem od niej odbiega i prokurator może się dostać na miejsce innym pojazdem, najczęściej prywatnym samochodem. Niezależnie od tego policja, która dotarła na miejsce zdarzenia wcześniej niż prokurator, powinna bezwzględnie czekać na jego przybycie, przeprowadziwszy tylko niezbędne czynności zabezpieczenia miejsca zdarzenia (zabezpieczenie mienia, ratowanie życia itp.)²⁷.

---

²⁶ M. Całkiewicz, *Oględziny zwłok...*, dz. cyt., s. 19.

²⁷ M. Całkiewicz, *Oględziny zwłok...*, dz. cyt., s. 19.

4. Działania prokuratora na miejscu zdarzenia

Prokurator po przyjeździe na miejsce znalezienia zwłok obejmuje kierowanie wykonywanymi czynnościami. To zadanie wynika nie tylko z tego, że to on jest upoważniony przez ustawę do wykrywania i ścigania przestępców, ale także z tego, że posiada wiedzę z dziedziny postępowania karnego, kryminalistyki oraz medycyny sądowej. Najpierw wysłuchuje obecnych funkcjonariuszy policji, którzy informują go, jakie są dotychczasowe ustalenia w sprawie i zebrany materiał dowodowy, oraz bada, czy miejsce zdarzenia zostało właściwie zabezpieczone przed wejściem osób nieupoważnionych lub działaniem czynników zewnętrznych²⁸.

Oprócz ekipy dochodzeniowo-śledczej przy dokonywaniu czynności oględzin na miejscu zdarzenia z podejrzeniem o zabójstwo, nieumyślne spowodowanie śmierci czy też wypadek obligatoryjny jest udział lekarza, najlepiej ze specjalizacją z medycyny sądowej. Co prawda Kodeks postępowania karnego daje możliwość wezwania lekarza innej specjalizacji – bo możliwa jest sytuacja, że w niektórych regionach może brakować takiej osoby – jednak wskazanie dotyczy medyka sądowego. Ponadto, kiedy dochodzi do poważnych zdarzeń, tj. do zabójstwa, wypadku drogowego lub innego zdarzenia z ofiarami śmiertelnymi, konieczne jest, aby prokurator powołał innych biegłych, np. biegłych o specjalnościach: rekonstrukcja wypadków drogowych, pożarnictwo, fizykochemia, genetyka. Przemawia za tym fakt, że biegły jako specjalista z danej dziedziny wiedzy w konkretnym przypadku potrafi wskazać te elementy, które są istotne z punktu widzenia późniejszej ekspertyzy²⁹.

---

²⁸ S. Majewska, *Udział prokuratora...*, dz. cyt., s. 171.

²⁹ M. Gabriel-Węglowski, § 112, w: *Regulamin prokuratury...*, dz. cyt., <https://sip.lex.pl/#/komentarz/587337592/135032> (27.03.2017)

Ogłędziny zewnętrzne zwłok dokonywane na miejscu zdarzenia powinny dostarczyć jak najwięcej informacji. Rozpoczyna się od sfotografowania miejsca zdarzenia, sporządzenia szkiców i wykonania pomiarów celem umiejscowienia materiału dowodowego. Potem sporządza się opis wyglądu i ułożenia zwłok, a następnie przystępuje do oględzin odzieży zmarłego, a także wszelkich przedmiotów, w tym dokumentów, znalezionych przy zwłokach. To minimum czynności, które muszą być przeprowadzone na miejscu zdarzenia. Po zabezpieczeniu przedmiotów mających na sobie krew bądź inne plamy – o ile takie znajdują się w miejscu znalezienia ciała – umieszcza się ubrane zwłoki w specjalnym worku na noszach i przewozi do zakładu medycyny sądowej lub prosektorium. Jeśli nie ustalono tożsamości zmarłego, sporządza się jego szczegółowy rysopis, wykonuje fotografie zwłok, w tym znaków szczególnych na ciele, a także fotografie znalezionych przy nich przedmiotów³⁰.

W związku z powyższym w sprawach większej wagi (zabójstwo, śmiertelny wypadek komunikacyjny) oględzinami powinien kierować prokurator, poza tym jego obowiązkiem jest konsultować się z policją bądź innymi służbami na ich prośbę.

5. Wydanie przez prokuratora zezwolenia na pochówek osoby zmarłej

Po dokonaniu czynności na miejscu znalezienia zwłok, kiedy istnieje podejrzenie, że śmierć mogła nastąpić w wyniku działania przestępnego, prokurator może wydać postanowienie o powoła-

---

³⁰ K. Witkowska, *Ogłędziny...*, dz. cyt., s. 216–219.

Udział prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich...

niu biegłego i zarządzić przetransportowanie zwłok do zakładu medycyny sądowej celem dokonania szczegółowych oględzin oraz przeprowadzenia sekcji zwłok.

Biegły lekarz z zakresu medycyny sądowej przeprowadza – z udziałem prokuratora – sekcję zwłok, którą poprzedza się dokładnymi oględzinami zwłok. Bardzo ważne jest, aby prokurator zaznajomił wcześniej biegłego z informacjami już uzyskanymi w toku czynności, bo dzięki temu medyk przeprowadzający otwarcie zwłok może obrać właściwy kierunek badania, a uzyskane wyniki mogą doprowadzić do pełnego wyjaśnienia przyczyny, która spowodowała śmierć osoby³¹.

Na tym etapie prokurator biorący udział w otwarciu zwłok powinien uważnie nadzorować czynności biegłego lekarza, ponieważ to on jest uprawniony do ustalania zakresu badania oraz podejmowania decyzji, czy jest potrzeba przeprowadzenia badań dodatkowych. Jednakże, zgodnie z obowiązującymi przepisami, jego nieobecność nie czyni sekcji nieważną i nie może doprowadzić do tego, by dowód nie był uzasadnieniem kolejnych opinii sądowo-medycznych czy też nawet podstawą skazania³².

Po przeprowadzeniu badań i zabezpieczeniu niezbędnych dowodów, mogących być podstawą do dalszych działań w toku postępowania, prokurator decyduje o możliwości pochówku osoby. Zgodnie z art. 8 ust. 1 powoływanej już Ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych, aby administrator cmentarza mógł przyjąć zwłoki do pochowania na cmentarzu, musi otrzymać, po pierwsze, przeznaczoną dla niego część karty zgonu, zawierającą: nazwisko, nazwisko rodowe, imię (imiona) osoby zmarłej, stan cywilny oso-

³¹ K. Witkowska, *Procesowe, kryminalistyczne...*, art. cyt., s. 165–166.

³² K. Witkowska, *Procesowe, kryminalistyczne...*, art. cyt., s. 173–174.

by zmarłej, datę i miejsce zgonu, datę i miejsce urodzenia osoby zmarłej, imiona i nazwiska rodziców osoby zmarłej, informację, czy zgon nastąpił w wyniku choroby zakaźnej, oraz adnotację o zarejestrowaniu zgonu lub zgłoszeniu zgonu; po drugie, zezwolenie prokuratora, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że przyczyną zgonu było przestępstwo³³.

W związku z powyższym, jeżeli prokurator nie widzi podstaw do przeprowadzenia kolejnych dowodów mających związek ze zwłokami lub szczątkami ludzkimi, wydaje osobom upoważnionym, które się o to zwrócą, zarządzenie o wydaniu zwłok i zezwolenie na pochówek. Na podstawie tego dokumentu zakład medycyny sądowej sporządza kartę zgonu, będącą podstawą do uzyskania w urzędzie stanu cywilnego aktu zgonu, i wydaje ciało zmarłego do pochówku.

Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych wskazuje w art. 10 krąg osób i podmiotów uprawnionych do pochowania zwłok. W pierwszej kolejności wymieniona zostaje najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, tj. małżonek/małżonka, zstępni, wstępni, krewni w linii bocznej do czwartego stopnia pokrewieństwa oraz powinowaci w linii prostej do pierwszego stopnia. W sytuacji, gdy osoba zmarła była żołnierzem czynnej służby wojskowej, uprawnienie do jej pochówku przysługuje właściwym organom wojskowym, zgodnie z przepisami wojskowymi, a gdy była osobą o szczególnych zasługach dla państwa i społeczeństwa, pochówek może zorganizować właściwy organ państwowy, instytucja czy organizacja społeczna. W końcu prawo pochówku może przysługiwać osobom, które się do tego dobrowolnie zobowiązują. Jeżeli

---

³³ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. 1959 nr 11 poz. 62 z późn. zm.); tekst jednolity (Dz. U. 2015 nr 0 poz. 2126).

Udział prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich...

jednak zwłoki nie zostaną pochowane przez wskazane wcześniej osoby czy też podmioty, uprawniona do pochówku staje się gmina właściwa ze względu na miejsce zgonu osoby zmarłej, a gdy chodzi o osoby pozbawione wolności zmarłe w zakładach karnych lub aresztach śledczych – przez dany zakład karny lub areszt śledczy, z wyjątkiem zwłok osób, które uwolniły się z zakładu karnego lub aresztu śledczego, oraz osób, które przebywały poza terenem zakładu karnego lub aresztu śledczego, w szczególności w trakcie korzystania z zezwolenia na czasowe opuszczenie tego zakładu lub aresztu bez dozoru lub asysty funkcjonariusza służby więziennej³⁴.

Tak więc to na osoby uprawnione do pochówku spada konieczność zwrócenia się do prokuratora o wydanie zezwolenia na pochówek.

6. Zakończenie

Zakres działań prokuratora w świetle obowiązujących przepisów prawnych jest bardzo szeroki. Wszystkie wynikają z nadrzędnego zadania prokuratury, jakim jest strzeżenie praworządności. Dlatego też to prokurator prowadzi nadzór nad pochówkiem zwłok i szczątków ludzkich w sytuacji, gdy istnieje podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci lub gdy śmierć jest następstwem wypadku komunikacyjnego, samobójstwa czy też katastrofy budowlanej, lub gdy osoba kończy życie w sposób inny niż uznany społecznie za naturalny. W takich sytuacjach wszystkie okolicz-

---

³⁴ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. 1959 nr 11 poz. 62 z późn. zm.); tekst jednolity (Dz. U. 2015 nr 0 poz. 2126).

Elżbieta Kruk

ności zdarzenia muszą być zbadane, a dowody zabezpieczone do celów prowadzonego postępowania.

Elżbieta Kruk, *Udział prokuratora w pochówku zwłok i szczątków ludzkich. Wybrane zagadnienia prawne*, [w:] *Pogrzeb w prawie kanonicznym i prawie świeckim*, red. Elżbieta Kruk, Kraków 2019, s. 149–166.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374387446.o8>
